

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЖАМОАТ ТАРТИБИГА
ТАЖОВУЗ ҚИЛУВЧИ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ БЎЙИЧА
ҲАОЛИЯТИ.

Абдуғаффоров Асилбек Мирзохид ўғли

Ички Ишлар Вазирлиги Академиясининг 3- босқич 307-гуруҳ курсанти

Annotation: *The relevance of the research topic in this dissertation, the concept of improving the work of the prevention inspector on the prevention of offenses against public order, the current state of preventive measures and the specifics of implementation. In addition, a practical analysis of the norms in the framework of improving the activities of the prevention inspector on the prevention of violations of public order, as well as procedural documents, problems and shortcomings in this activity, as well as a number of suggestions to address some problems and shortcomings. The advanced foreign experience on the organization of improvement of activity of the inspector of prevention on the prevention of offenses of public order and also different and similar aspects of our national legislation.*

Keywords: *relevance, shortcomings, prevention, procedural, national*

Annotatsiya: *Ushbu bitiruv malakaviy ishida tadqiqot mavzusining dolzarbligi, profilaktika inspektorining jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha faoliyatini takomillashtirish konsepsiyasi, profilaktika chora-tadbirlarining hozirgi holati va amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari. Shuningdek, profilaktika inspektori faoliyatini takomillashtirish doirasida jamoat tartibini buzish holatlarining oldini olish bo'yicha me'yorlar hamda protsessual hujjatlar, mazkur faoliyatdagi muammo va kamchiliklar amaliy tahlil qilinib, bir qator takliflar kiritildi. ayrim muammo va kamchiliklarni bartaraf etish. Jamoat tartibiga oid huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha profilaktika inspektori faoliyatini takomillashtirishni tashkil etish bo'yicha ilg'or xorijiy tajriba hamda milliy qonunchiligimizning turli va o'xshash jihatlari.*

Kalit so'zlar: *dolzarblik, kamchiliklar, profilaktika, protsessual, milliy*

Судларда безорилик жинояти билан маъмурий ҳуқуқбузарлик ҳисобланадиган майда безориликни бир-биридан фарқлаш билан боғлиқ муаммолар бўйича турли ҳуқуқшунослар томонидан мунтазам равишда хилма хил фикрлар билдирилиб келинмоқда. Бу судлар томонидан безорилик жинояти ва маъмурий ҳуқуқбузарликни бир-биридан фарқлаш учун ҳар бир маъмурий ёки жинойий ҳолатнинг таркибларига синчковлик билан ёндошиб, чуқур таҳлил қилишни ва тўпланган ҳужжатларни қўшимча далиллар билан таққослаган ҳолда ҳар бир ҳолат бўйича қонуний тўхтамга келишни тақозо этади. Ўзбекистон Республикаси Олий Суди Пленумининг 2002 йил 14 июндаги 9-сонли Қарорида безорилик жамоат тартибига қарши қаратилган жиноят бўлиб,

жамиятда юриш-туриш қоидаларини қасддан менсимасликда ифодаланган ҳаракатлар шахсни уриш-дўппослаш, унга енгил тан жароҳати етказиш ёки ўзганинг мулкига анча миқдорда шикаст етказиш ёхуд уни анча миқдорда нобуд қилиш билан боғлиқ ҳолда содир этилади. Қилмишни Жиноят кодекси 277-моддасининг 1-қисми билан квалификация қилиш учун юқорида кўрсатилган оқибатларнинг барчаси бир вақтда мавжуд бўлиши талаб этилмайди деб кўрсатиб ўтилган.

Жамиятда юриш-туриш қоидаларини қасддан менсимаслик деганда, нормативҳуқуқий ҳужжатлар, одоб ва ахлоқ нормалари, урф-одат, анъаналар билан белгиланган жамоат тартибини (одамлараро муносабатлар, юриш-туриш қоидалари, шаклланган ижтимоий турмуш тарзини) кўпол тарзда бузиш тушунилади. Қонун мазмунига кўра ҳуқуқбузар ўзининг ҳаракатлари билан жамоат тартибини бузаётганлигини англаши лозим. Бунда мазкур хатти-ҳаракатлар билан жамоат тартибини бузиш ўртасида сабабий боғланиш бўлиши шарт. Сабабий боғланиш аниқланмаган ҳолда қилмиш шахсга ёки мулкка қарши қаратилган маъмурий ҳуқуқбузарлик ёки жиноят деб баҳоланиши лозим.

Майда безорилик тушунчаси Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 183-моддасида берилган бўлиб, унинг мазмунига кўра, ушбу ҳуқуқбузарлик жамоат жойларида уятли сўзлар айтиш, беҳаё қилиқлар кўрсатиш, фуқароларга нисбатан ҳақоратомуз шилқимлик қилиш ҳамда жамоат тартиби ва фуқаролар осойишталигини бошқача тарзда бузиш каби жамиятда юриш-туриш қоидаларини менсимасликда ифодаланади. Бунда Жиноят кодекси 277-моддасининг 1-қисмида назарда тутилган жиноий оқибатлар мавжуд бўлмаслиги керак. Гуруҳ томонидан содир этилган майда безориликни, башарти, ҳуқуқбузарларнинг ҳаракатида Жиноят кодекси 277-моддасининг 1-қисми аломатлари бўлмаса, Жиноят кодекси 277-моддаси 2-қисмининг «б» банди билан квалификация қилиш мумкин эмас. Агарда ҳуқуқбузар ўзининг майда безорилик ҳаракатларини давом этиб, ҳуқуқбузарнинг кейинги ҳаракатлари шахсни уриш-дўппослаш, унга енгил тан жароҳати етказиш ёки мулкка анча миқдорда шикаст етказиш ёхуд нобуд қилиш билан содир этилган бўлса, шахс маъмурий жавобгарликка тортилмасдан, фақат жиноий жавобгарликка тортилади. Ушбу ҳолатда ҳам ҳуқуқбузарнинг ушбу ҳаракатларни содир этиш жараёнида унинг субъектив томони яъни мақсадига алоҳида эътибор бериш лозим бўлади.

Юридик луғатда—жамоат тартиби-жамиятда одамлар ўртасидаги ҳуқуқ ва ахлоқ меъёрларига асосланган муносабатлар йиғиндиси бўлиб, у орқали фуқароларнинг хавфсизлиги ва тинчлиги, ўзгалар мол-мулкининг сақланиши, давлат, жамоат ва бошқа корхоналар, муассасалар ҳамда ташкилотларнинг нормал фаолияти таъминланади деб таъриф берилган.

Биз, юқорида келтирилган тушунчаларга оид назариядаги ёндашув ва қарашларни, —тартиб ва —хавфсизлик|| сўзларининг этимологик маъносини

ҳамда жамоат тартибини сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш амалиётини таҳлил қилган ҳолда мазкур мавзуни ёритишда қуйидаги тушунчаларга таянамиз:

—жамоат тартиби - бу амалдаги ҳуқуқ ва ижтимоий (ахлоқ) нормаларига риоя қилиш орқали фуқароларнинг шахсий хавфсизлигини, кўпчилиқнинг, омманинг хавфсизлигини таъминлашга, ҳудуддаги жисмоний ва юридик шахсларнинг нормал фаолият кўрсатиши, инсонларнинг меҳнат қилиши ва дам олишлари учун хавфсиз шароит яратишга қаратилган, шунингдек, уларнинг шаъни, инсоний қадр-қимматини ва ижтимоий ахлоқ нормаларини ҳурмат қилиш бўйича, асосан, жамоат жойларида вужудга келадиган ва тараққий этиб борадиган ижтимоий муносабатлар тизимидир||;

—фуқаролар хавфсизлиги - бу ҳар бир фуқароларнинг ҳаёти, соғлиғи, ҳуқуқ ва эркинликлари, шаъни ва қадр-қиммати, шахсий ва турар жой дахлсизлигига қарши қаратилган жиноий ва бошқа ҳуқуқбузарликлардан муҳофаза қилинганлиги ҳолатидир;

—жамоат хавфсизлиги - бу шахс, жамият ва давлатнинг ҳаётий муҳим манфаатларини жиноий ва бошқа ҳуқуққа хилоф ҳаракатлардан ҳамда ижтимоий низолар, табиий офатлар, эпидемиялар, эпизотиялар, техноген фалокатлар, авариялар ва ёнғинлар натижасида келиб чиқадиган фавқулодда вазиятлар оқибатларидан ҳимояланганлик ҳолатидир

Ҳуқуқшунос олимлар фикрича, безорилик жиноятининг объектив томони қуйидаги ҳолатларда намоён бўлшини кўрсатган:

-жамоат тартибини кўпол равишда бузиш;

-жамиятга нисбатан аниқ ҳурматсизликни ифодалаш;

-фуқароларга нисбатан зўравонлик ишлатиш ёки зўравонлик ишлатиш билан кўрқитиш, шунингдек мол-мулкни нобуд қилиш;

Жамоат тартибини кўпол равишда бузиш деганда, одамлар ўртасида мавжуд бўлган ахлоқ-одоб қоидаларини кўпол равишда бузиш, фуқароларнинг ҳуқуқлари, мол-мулқига зарар етказиш, ҳуқуқбузарнинг ҳаракатлари транспорт воситаларининг вақтинча тўхтатилишига сабаб бўлиши кабиларда намоён бўлади деб таъкидлаб ўтган. Жамоат тартиби жиноий-ҳуқуқий ҳимоя объекти сифатида ижтимоий муносабатларнинг умумийлиги, жамоат тинчлиги, жамоат ахлоқ меъёрларига риоя қилиш, шу жумладан, фуқароларнинг қонунларга бўйсунадиган барқарор хаттиҳаркатлари жамоат жойларида транспорт воситаларининг узлуксиз ҳаракати, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг узлуксиз фаолият олиб бориши тушунилади.

Жамоат тартибига – хавфсизлик ва фуқароларнинг тинчлиги, ўзгалар мулкни сақлашни, жмоат ва давлат ташкилотлари, корхорналар, муассасалар, ташкилотларнинг бир меъёрда ишлаб. туришини таъминлашга йўналтирилган одамлар ўртасидаги ахлоқ ва ҳуқуқ нормаларига асосланган муносабатлар тартиби. Мазкур муносабатларга риоя қилинмаслиги оқибатида безорилик

жинояти вужудга келади. Жамиятда юриш-туриш қоидаларини менсимаслик мўлжалланмаган жойларда спиртли ичимликлар истеъмол қилиш, фуқароларга ҳақоратомуз шилқимлик қилиш, уятли сўзлар билан сукиниш, жамоат жойларида очиқчасига ҳожат чиқариш, ялонғоч ҳолда бўлиш, ҳайвонлар билан шафқатсиз муносабатда бўлиш, ўсимликларга зарар етказиш укаби умум эътироф этилган одоб-ахлоқ қоидаларига менсимасликда ифодаланади. Қонун мазмунига кўра, айбдор ўзининг ҳаракатлари билан жамоат тартибини бузаётганлигини англаб етиши лозим. Мазкур ҳолатда ҳуқуқбузарнинг ушбу хатти-ҳаракатлари билан жамоат тартибини бузиш ўртасида сабабий боғланиш бўлиши шарт. Сабабий боғланиш бўлмаган ҳолатда қилмиш шахсга ёки мулкка қаратилган ҳуқуқбузарлик ёки жиноят деб малакаланади.

ЖКнинг 277-моддаси 1-қисмида назарда тутилган ва уриш-дўппослаш, баданга енгил шикаст етказиш билан боғлиқ бўлган безорилик уриш-дўппослаш ёки баданга енгил шикаст етказиш амалга оширилган пайтдан тугалланган ҳисобланади. Ўзганинг мулкига шикаст етказиш ёки нобуд қилиш билан боғлиқ бўлган жамиятда юриш-туриш қоидаларини менсимаслик анча миқдорда зарар етказиш тарзидаги оқибат юз берган пайтдан бошлаб тугалланган ҳисобланади.

Субъектив томондан безорилик тўғри қасддан содир этилади. Айбдор жамоат тартибини бузаётгани, дўппослаётгани, баданга шикаст етказаётгани ёки ўзганинг мулкни нобуд қилаётгани ёки унга шикаст етказаётганини англайди ва бу ҳаракатларни амалга оширишни истайди. Ушбу ҳолатда ўзганинг мулкига шикаст етказиш ва нобуд қилиш тушунчаларининг бир-биридан мазмун жиҳатдан фарқ қилишини ҳолатга тўғри ҳуқуқий баҳо бериш учун билиш керак. Яъни мулкка шикаст етказиш–қисман яроқсиз ҳолга келтирилган мулкни муайян сарф-ҳаражатлар эвазига тиклаш имкониятининг мавжудлигини, мулкни нобуд қилиш деганда, уни батамом яроқсиз ҳолга, яъни мулкдан кўзланган мақсадда фойдаланиб бўлмайдиган ҳолга келтирилишини тушуниш лозим. Безорилик жиноятининг мотиви безорилик, яъни жамиятга очиқдан-очиқ ҳурматсизлик мотови бўлиб, у ўзининг атрофдагиларга ғайриқонуний қарши қўйиш, ўзининг алоҳида шахсиятини намоён қилишда, дағал кучни намойиш этишда акс этади. Бунда жиноий ҳаракат қандай предметга қаратилганлиги ва у қайси ижтимоий муносабатлар тизимида амалга оширилаётганлиги аҳамиятга эга эмас. Жамиятга очиқдан-очиқ ҳурматсизлик деганда, умум эътироф этилган, ахлоқ, ҳукмрон одатлар, анъаналар билан мустаҳкамланган хулқ-атвор қоидалари ва меъёрларини намойишкорона менсимасликни тушуниш лозим. Безорилик нияти жиноий қилмишнинг ўзи, жамоат тартибини бузиш субъектга лаззат баҳш этишини англатади. Безориликнинг мақсади зўрлик ишлатиш йўли билан жабрланувчини эсанкиратиб қўйиш, унинг иродасини синдириш, уни ўз ҳукмига бўйсундиришда намоён бўлади. Ўн олти ёшга тўлган ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс ЖКнинг 277-моддаси 1-қисмида назарда тутилган безориликнинг субъекти

ҳисобланади, ушбу модданинг 2- ва 3- қисмлари бўйича эса 14 ёшга тўлган шахслар субъект ҳисобланади.

Майда безорилик кўпинча жамоат жойларида амалга оширилади, яъни омманинг қабул қилиш идрокига таянилади. Бироқ жамоатга ёки инсон шаънига нисбатан менсимаслик муносабати (уятли сўзлар ёзиш, майсазор, гулпушта, гулзорларни бузиш ва ҳоказолар) маълум бўлиб қолишини эътиборга олиб, ҳуқуқбузарлик яширинча бажарилган бўлиши мумкин. Майда безорилик субъектив томондан қасддан ва кўпинча ошкора амалга оширилиши билан тавсифланади. Айбдор қонунга қарши хатти-ҳаракат қилаётганини тушунади ва шунинг натижасида ёмон оқибатга олиб келишига — жамоат тартиби ва фуқаролар осойишталиги бузилишига йўл қўяди. Майда безорилик онда-сонда эгри ният билан амалга оширилади.

Юқорида келтириб ўтилган таҳлиллардан шу нарса маълум бўладики, безорилик жинояти билан майда безорилик ҳуқуқбузарлигининг бир-биридан асосий фарқи, уларнинг ижтимоий хавфлилик даражаси ҳамда ҳуқуқбузарлик объекти, объектив томони ва субъектив томонига алоҳида эътибор берган ҳолда фарқланади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

Рахбарий адабиётлар

1. 1.Биринчи президентимиз Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. – Т, 1993. – Б. 14.

2. Биринчи президентимиз Каримов И.А.Ўзбекистон миллий

3. истиқлол иқтисод сиёсат мафкура. Т Ўзбекистон 1996 й Б-1

4. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргалликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис

5. палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ– Т, 2016. – Б. 56

Диссэртациялар.

6. 3.1. Н.Т.Муҳамедбаева. Шаҳар ИИОнинг жиноятчиликни олдини олиш бўйича жамоатчилик ташкилотлари билан ўзаро ҳамкорликни ташкил этиш ва такомиллаштириш йўллари.Т- 2003.

IV.Монографиялар, дарсликлар ва ўқув қўлланмалари

7. 4.1. Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.Мирзиёев 2021 йил 25октябрь ички ишлар идоралари ходимлари куни байрами муносабати билан йўллаган байрам табригида. Тошкент- 2021-йил Поста.

8. 4.2. Конституция - эркин ва фарован ҳаётимиз, мамлакатимизни янада тараққий эттиришнинг мустаҳкам пойдеворидир.Президидент Шавкат Мирзиёевнинг

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганнинг 25 йиллига бағишланган тантанали маросимида. 2017 йил 8 декабрь Ҳалқ сўзи.

9. 4.3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 2017 йилнинг 9 февраль куни Ички ишлар фаолияти, тизимида мавжуд муаммо ва камчиликлар, истиқболдаги вазифаларга бағишланган видеоселектор. Тошкент 2017 йил Поста.

10.4.4. 2017 йил 12 июлдаги “Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 151-сонли буйруғи .Т- 2017 йил

11.4.5. Ички ишлар Вазири П.Бобожоновнинг оммавий ахборат воситаларига берган интервьюсида. Тошкент 2018 йил 24 феврал Поста .

12.4.6. Ички ишлар органларининг профилактика хизматларининг жинойтларнинг олдин олиш фаолиятини ташкил этиш ва такомиллаштириш.Ўқув қўлланма. Ж.С.Мухторов.

13.4.7. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти психологияси.

14. Дарслик. ИИВ Академия.